

Les excavacions a l'interior de la Basílica de Santa Maria de Castelló d'Empúries posen al descobert l'estructura original del retaule d'alabastre del segle XV

- El retaule hauria tingut un base anterior de forma poligonal, amb dos graons, també bastida amb lloses de marbre, que hauria estat parcialment desmuntada, molt probablement al segle XVIII, per a construir l'actual
- A la zona de la nau destaca la descoberta de dues tombes preromàniques de tipus antropomorf, i un mur de grans dimensions pendent de datació i un amagatall de munició de més de 400 bales de plom,
- Les excavacions formen part d'un projecte de recerca de l'Institut d'Estudis Empordanesos en el marc del Pla de recerca d'arqueologia i paleontologia catalanes de la Generalitat de Catalunya

Avui s'han presentat els resultats de la darrera campanya d'excavacions realitzada a l'interior de la Basílica de Santa Maria de Castelló d'Empúries, centrades en l'espai de la nau i en la capçalera de la basílica. Una intervenció que forma part del projecte quadriennal de recerca en matèria d'arqueologia realitzat per l'Institut d'Estudis Empordanesos: "La fundació de la parròquia de Santa Maria de Castelló d'Empúries (Alt Empordà). L'evolució dels edificis culturals (segles VIII-XV)". Des del 2018, i després de 4 anys, l'excavació d'enguany s'ha pogut realitzar a l'interior de la Basílica de Santa Maria. Fins al moment, els treballs s'havien centrat a determinar l'evolució de l'ocupació en el cim de l'històric Puig Salner, on es va construir el temple gòtic, amb troballes de gran interès per al coneixement dels edificis de culte previs a aquest.

El projecte quadriennal de recerca forma part del Pla de recerca de l'arqueologia i la paleontologia catalanes impulsat per la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya. Compta amb el finançament del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, així com de l'Ajuntament de Castelló d'Empúries i l'Institut Ramon Muntaner (IRMU), gràcies al conveni signat el 5 de maig de 2019, a més de la col·laboració del Museu d'Història de Catalunya. Aquesta campanya ha estat possible gràcies a l'acord amb el Bisbat de Girona i la parròquia de Castelló, a través del seu rector Mn. Joan d'Arquer.

El Pla de Treball de la campanya d'excavacions que ha finalitzat aquesta setmana passada, tenia un doble objectiu. D'una banda, demostrar els resultats obtinguts per l'exploració amb georadar feta l'any 2007 a l'interior de la nau central, que va proporcionar indicis de construccions anteriors que podien correspondre a les esglésies preromànica i romànica, i fins i tot de restes d'una possible ocupació anterior. En segon lloc, estudiar el subsòl de la capçalera, en el punt on es troba el retaule d'alabastre, per tal de respondre a un seguit de preguntes sobre el conjunt de l'estructura i la seva fonamentació.

L'excavació a l'espai de la nau

La intervenció en aquesta zona va consistir a obrir una cala en un punt on se suposava podien trobar-se restes dels murs de l'església romànica, d'acord amb les dades obtingudes pel georadar i els estudis urbanístics preliminars. L'excavació va posar de manifest la gran alteració que va provocar sobre el terreny la construcció de l'imponent edifici gòtic, descobrint-ne el gran fonament d'un dels pilars de la nau, i diversos forats de bastida al seu voltant. Malgrat l'enorme afectació d'aquestes obres, que pràcticament varen arrasar el que hi havia anteriorment, s'han localitzat alguns indicis d'aquestes fases prèvies. En relació amb la preromànica, s'han trobat dues tombes de tipus antropomorf, sobre les que està previst practicar una datació radiocarbònica. Si bé no s'ha localitzat l'edifici romànic que s'esperava, s'ha posat al descobert un mur de grans dimensions, que correspondria a una construcció la cronologia de la qual resta pendent de resoldre.

A més, s'ha fet la troballa d'un amagatall de munició de més de 400 bales de plom, que ha aparegut sota la runa del primer cor que l'església havia tingut al centre de la nau. Aquest cor, que data de final del segle XVI, hauria estat destruït durant la Guerra Gran, l'any 1795, i tres anys després reconstruït en el mateix lloc. Les bales devien estar guardades dins alguna mena de caixa de fusta (se n'han trobat claus i tanques), i s'haurien dipositat sota un dels bancs del cor.

La intervenció a la capçalera. El retaule

Els treballs que s'han fet en aquest punt estaven dirigits a estudiar la fonamentació de l'absis de l'església gòtica. La recerca pretenia aportar llum sobre les patologies que s'observen en aquesta part de l'edifici, algunes ja antigues, que segurament s'expliquen pel seu sistema de fonamentació i les particulars característiques topogràfiques del terreny. Una cala geològica ha permès confirmar que la capçalera es troba fonamentada sobre un desnivell important respecte de la nau, d'uns 4 m per sota de la plataforma on es va construir aquesta i els anteriors temples preromànic i romànic.

També s'ha confirmat que la capçalera original estava pavimentada amb les mateixes lloses de marbre que hi ha actualment, i que allotjava un primitiu cor i un retaule de fusta. Aquest va ser substituït per l'actual, d'alabastre, que es va començar a fer a mitjans de segle XV. Estudis fets durant la restauració de l'any 2002 i per altres investigadors de l'art ja apuntaven que el retaule havia estat modificat al llarg del temps, especialment al segle XVIII, amb els pinacles que el coronen. Una cala realitzada en un angle de la seva base ha permès confirmar la hipòtesi plantejada de partida: el retaule hauria tingut un base anterior de forma poligonal, amb dos graons, també bastida amb lloses de marbre, que hauria estat parcialment desmuntada, molt probablement també al segle XVIII, per a construir l'actual. S'ha demostrat com aquesta amaga la part final, decorada, del retaule. També sembla que aquest basament tampoc hauria estat pensat per al retaule; hi ha indicis suficients per a confirmar que s'hi va haver d'adaptar, el que va portar a sacrificar algunes peces de la bancada inferior.

Tots aquests detalls s'acabaran d'estudiar detingudament i s'avaluarà la possibilitat de restituir la cota original de circulació de tota la zona del presbiteri de final del segle XIII. Amb aquesta restauració es podrien recuperar les peces originals del paviment que foren aixecades al segle XVIII i donar al retaule la prestància i l'alçada que havia tingut en el moment de la seva instal·lació.